

УДК 631.115.111

А.В. Іванько, доц., канд. екон. наук

Г.М. Македон

*Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і природокористування України
«Ніжинський агротехнічний інститут», м. Ніжин Чернігівської області, Україна*

Порівняльний аналіз стану та тенденцій заощаджень домогосподарств України

Представлено результати порівняльного аналізу стану та тенденцій заощаджень домогосподарств України й інших країн світу. Аналіз виконаний за показниками: норма валових заощаджень; частка домашніх господарств у валових заощадженнях в економіці; абсолютний приріст заощаджень, темп приросту заощаджень; обсяги і середня норма заощаджень; чисті заощадження в обсязі наявних доходів домогосподарств. Встановлено факт суттєвого погіршення ситуації із заощадженнями домогосподарств України останніми двома роками із рівнем 0,98 % від наявного доходу внаслідок низького рівня їх добробуту.

домогосподарства, стан заощаджень домогосподарств, тенденції зміни заощаджень домогосподарств, порівняльний аналіз, економічні пропорції розвитку країни, цикли суспільного відтворення

А.В. Іванько, доц., канд. екон. наук

Г.М. Македон

*Обособленное подразделение Национального университета биоресурсов и природопользования Украины
«Нежинский агротехнический институт», г. Нежин Черниговской области, Украина*

Сравнительный анализ состояния и тенденций сбережений домашних хозяйств Украины

Представлены результаты сравнительного анализа состояния и тенденций сбережений домашних хозяйств Украины и других стран мира. Анализ выполнен по показателям: норма валовых сбережений; удельный вес домашних хозяйств в валовых сбережениях в экономике; абсолютный прирост сбережений; темп прироста сбережений; объем и средняя норма сбережений; чистые сбережения в объеме текущих доходов домашних хозяйств. Установлен факт существенного ухудшения ситуации со сбережениями домашних хозяйств Украины в последние два года с уровнем 0,98 % от текущего дохода вследствие низкого уровня их благосостояния.

домашние хозяйства, состояние сбережений домашних хозяйств, тенденции изменения сбережений домашних хозяйств, сравнительный анализ, экономические пропорции развития страны, циклы общественного воспроизводства

Постановка проблеми. Дослідження аналізу заощаджень домашніх господарств має відношення до вагомих питань в умовах формування соціально-орієнтованої економіки, оскільки явище заощаджень комплексно агрегує у собі результати господарського життя окремих особистостей і значною мірою характеризує рівень життя населення. Доходи, витрати і рівень заощаджень домогосподарств є одними з важливих макроекономічних показників, що пов'язано з рівнем задоволення першочергових потреб членів домогосподарств. Співвідношення по зазначених показниках заощаджень обумовлює збалансованість функціонування економіки та пропорційність процесів суспільного відтворення. Одним з важливих напрямів використання заощаджень є їх акумулювання в інвестиційні ресурси, які, у свою чергу через систему міжгосподарських зв'язків можуть трансформуватись в інвестиційні витрати суб'єктів господарювання та домогосподарств. Тому здійснення аналізу стану та тенденцій заощаджень домогосподарств України у порівнянні з іншими країнами є необхідним та актуальним у теоретичному та практичному відношенні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти особливостей та закономірностей формування заощаджень домогосподарств розглядали у своїх наукових працях такі представники економічної та фінансової науки, як Дж. Кейнс [2], А. Маслоу [4], А. Пігу [6], У. Ростоу [9] та багато інших. Зазначені питання були предметом уваги і таких вітчизняних дослідників, як Кваша С.М. [1], Кізіма Т.О. [3], Ходжаян А.О. [7], Ціщик Р.В. [8] та інших. Вони приділяли увагу різним аспектам формування доходів у домогосподарствах, тенденцій у задоволенні ними своїх першочергових та поточних проблем та використання умовно “вільних” коштів на заощадження. Однак, недостатньо дослідженими залишаються питання поглибленого аналізу закономірностей заощадження домогосподарств України, особливо при їх порівнянні з іншими країнами, та ключових факторів, що обумовлюють тенденції їх зміни.

Постановка завдання. Мета статті полягає у проведенні аналізу стану та виявленні тенденцій заощадження домашніх господарств України порівняно з іншими країнами світу. Завданнями роботи є проведення порівняльного аналізу стану заощаджень домогосподарств України із зарубіжними країнами, а також визначення тенденцій щодо заощаджень домогосподарств України.

Виклад основного матеріалу. Сукупні заощадження в економіці країни є джерелом інвестування її розвитку та впливають на темпи цього розвитку. Країни, що найбільш динамічно розвиваються, мають, як правило, високу норму заощаджень (рис. 1).

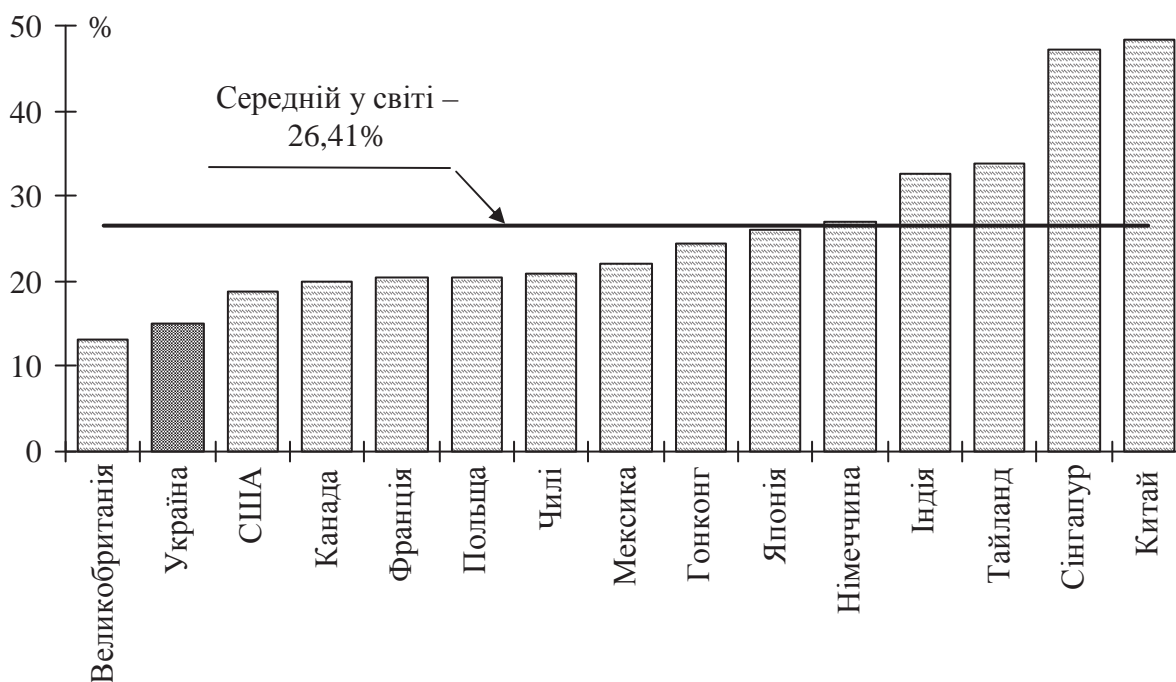

Рисунок 1 – Норма валових заощаджень у різних країнах світу в 2015 р., % від ВНД
Джерело: складено авторами на підставі [10].

Економіка України в даному рейтингу має невисокі позиції, заощаджуючи 15,11% свого валового національного доходу (середнє значення в світі – 26,41%). Китайська економіка, що демонструє найвищі темпи зростання, в 2015 р. заощаджувала 48,33% свого ВНД.

У той же час США і Великобританія мають чи не найвищий рівень кінцевого споживання у світі – їхню економіку можна вважати “економікою споживання”, отже, заощадження у цих країнах є одними з найнижчих [10; 8]. Темпи економічного зростання в цих країнах також невисокі.

Частка домашніх господарств у загальній сумі національних заощаджень України протягом останніх 10 років зазнала суттєвих коливань: досить високий її рівень був у 2010-2013 рр., а найвищий – у 2013 р. (96,1%), однак останні два роки вона стрімко спадала і в 2015 р. склала лише 14,61% (рис. 2).

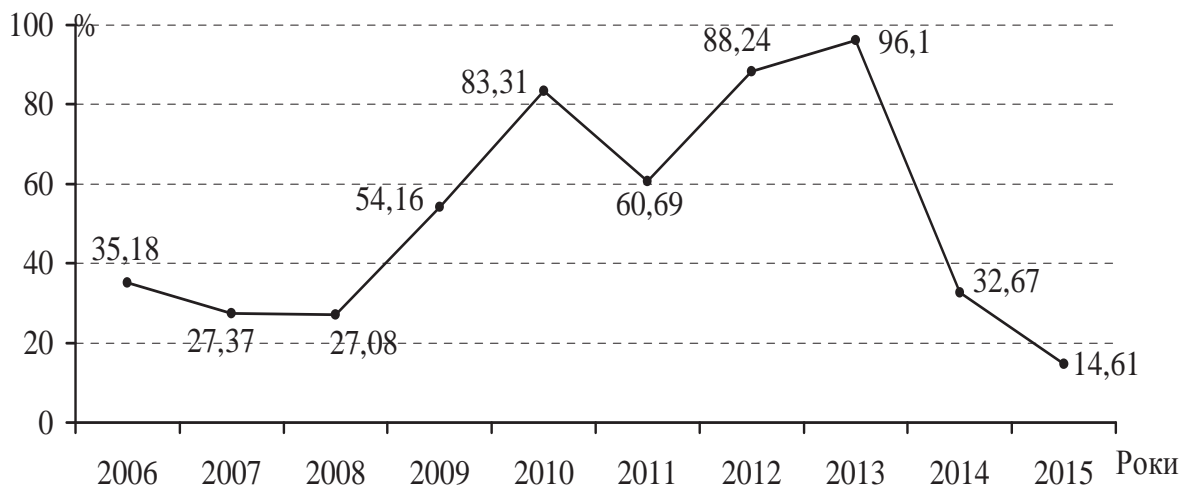

Рисунок 2 – Динаміка частки домашніх господарств у валових заощадженнях національної економіки України в 2006-2015 рр.

Джерело: складено авторами на підставі [5].

Аналіз динаміки заощаджень за останні 10 років демонструє суттєві коливання їхніх обсягів (табл. 1).

Таблиця 1 – Обсяги та динаміка заощаджень населення України в 2006-2015 рр., млн. грн.

Показники	Роки									
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Заощадження, млн. грн.	44203	47779	52011	80182	161867	123123	147280	116256	30780	12979
Абсолютний приріст, млн. грн.	-1448	3576	4232	28171	81685	-38744	24157	-31024	-85476	-17801
Темп приросту, %	-3,17	8,09	8,86	54,16	101,87	-23,94	19,62	-21,06	-73,52	-57,83

Джерело: складено авторами на підставі [5].

Починаючи з 2007 р. і до 2010 р. обсяги заощаджень постійно зростають, причому зі збільшенням темпів. У 2010 р. вони збільшилися удвічі порівняно з попереднім роком, а за п'ять років – у 3,66 рази, тобто в середньому на 29,64% щорічно. Проте у наступні п'ять років спостерігається поступове падіння обсягів заощаджень – на кінець періоду маємо скорочення майже у 12,5 разів порівняно із 2010 р. або в середньому на 39,63% щорічно. Подібна тенденція, в першу чергу, обумовлена зниженням реальних доходів населення. Зокрема, за даними офіційної статистики [5], з початку 2006 р. до кінця 2015 р. ціни зросли у 3,28 рази, а номінальні доходи – у 3,66 рази, при цьому споживання домогосподарств за цей період збільшилося у 4,12 разів. Іншими словами, приріст реальних доходів за 10 років склав лише 11,5%, у той час, як реальні витрати на споживання зросли на 25,7%, отже приріст споживання здійснювався за рахунок заощаджень, обсяг яких постійно знижувався. Не могла не відобразитися на динаміці заощаджень і політична ситуація в країні,

економічні потрясіння, активізація у зв'язку з цим міграційних процесів, зниження довіри до фінансової системи тощо.

Згідно даних вибіркового дослідження самооцінки домогосподарств на сьогодні лише 6,2% з них мають можливість заощаджувати – цей показник вдвічі менший за рівень 2008 р. (табл. 2) [5].

Таблиця 2 – Розподіл домогосподарств за самооцінкою рівня своїх доходів

Група за рівнем доходу	Роки									
	2006	2007	2008	2009	2010	2012	2013	2014	2015	
<i>Розподіл домогосподарств за самооцінкою рівня своїх доходів, (%):</i>										
було достатньо і робили заощадження	6,2	8,0	12,7	11,1	11,6	10,5	10,7	8,0	6,2	
було достатньо, але заощаджень не робили	49,8	52,8	51,8	45,3	47,8	49,0	50,9	46,9	45,7	
постійно відмовлялися у найнеобхіднішому, крім харчування	39,4	35,1	32,9	40,2	37,5	37,6	34,9	41,4	43,2	
не вдалося забезпечити навіть достатнє харчування	4,6	4,1	2,6	3,4	3,1	2,9	3,5	3,7	4,9	

Джерело: складено авторами на підставі [5].

Частка домогосподарств, що відмовляють собі у найнеобхіднішому, крім харчування, зросла до 43,2%. Найнижчою вона була у 2008 р. – 32,9%, тобто на 10,3% меншою, ніж у 2015 р.

Незначний відсоток домогосподарств, що мають можливість здійснювати заощадження, високі темпи інфляції, зростання частки споживання у доходах не могли не позначитися на величині середньої норми заощадження (рис. 3).

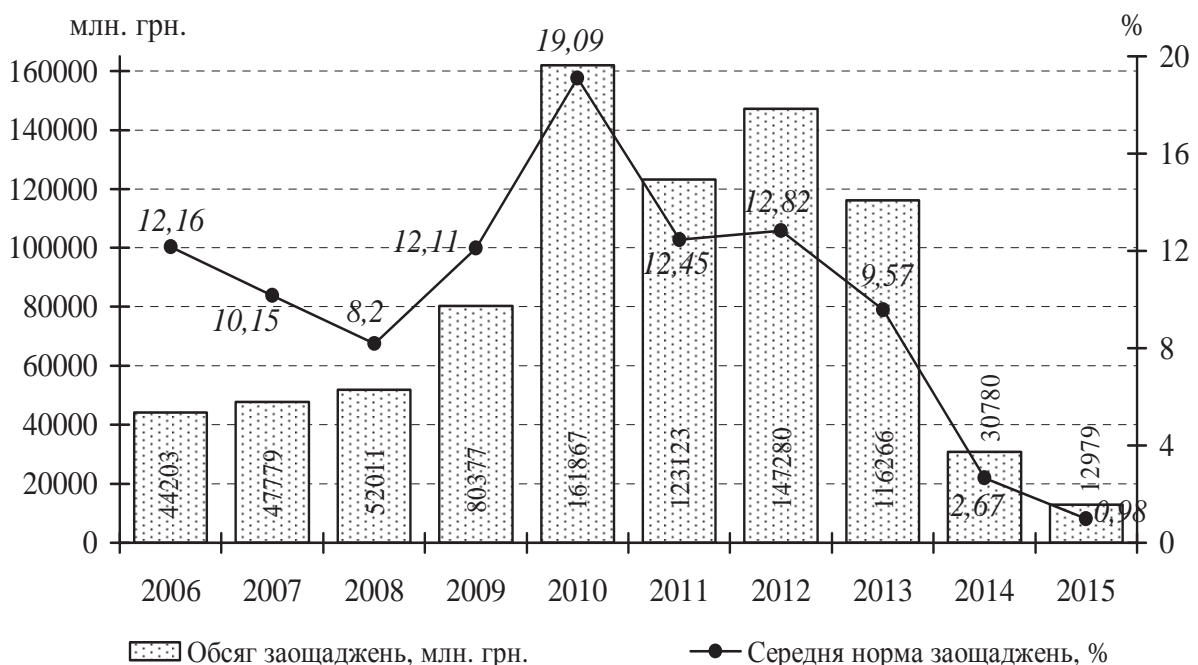

Рисунок 3 – Динаміка обсягів і середньої норми заощадження в Україні

Джерело: складено авторами на підставі [5].

Як показують дані, найвищою частка заощаджень у доходах домашніх господарств за досліджуваний період була в 2010 р. – 19,09% і до 2013 р. в середньому

знаходилася на рівні 12%. За останні два роки вона різко знизилася і в 2015 р. становила менше 1% – наявний дохід населення здатен забезпечити домогосподарствам лише поточне споживання, що свідчить про суттєве зниження рівня добробуту, подекуди зuboжіння, і впевненості у завтрашньому дні.

На фоні інших країн світу Україна мала прийнятний рівень заощаджень (табл. 3), однак, як уже зазначалося, останні два роки ситуація суттєво погіршилася. До 2014 р. рівень заощаджень в Україні можна порівняти з Німеччиною та Францією. В період 2010-2013 рр. за цим показником наша країна випереджала такі розвинені країни, як Австрія, Бельгія, Ірландія, а з рештою країн розрив складав 2-3 і більше разів.

Таблиця 3 – Чисті заощадження в обсязі наявних доходів домогосподарств в Україні та інших країнах світу, %

Країни	Роки							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Україна	8,20	12,11	19,09	12,45	12,82	9,57	2,67	0,98
Австрія	11,5	11,2	8,9	6,7	7,4	6,6	6,7	6,9
Бельгія	11,5	13,2	9,9	8,4	9,6	9,9	10,1	10,1
Канада	4,0	5,3	4,3	4,4	5,0	5,2	5,0	5,1
Греція	4,8	6,8	6,2	5,1	5,9	3,9	5,2	6,0
Фінляндія	-0,3	4,2	3,6	1,3	0,9	1,0	2,1	1,7
Німеччина	11,5	10,9	10,9	10,4	10,3	10,0	9,9	9,7
Ірландія	3,7	9,8	7,0	5,6	5,2	5,1	5,0	5,2
Італія	8,5	7,1	4,9	4,3	3,6	4,9	5,2	5,1
Японія	0,4	2,4	2,0	2,7	1,3	0,9	0,6	0,6
Польща	-0,3	6,9	6,1	-0,2	2,6	-0,5	1,6	2,1
США	5,0	6,1	5,6	5,7	5,6	4,5	4,1	4,0
Франція	15,6	16,4	15,9	16,1	15,6	15,6	15,7	15,6

Джерело: складено авторами на підставі [10].

Проте уже в 2014-2015 рр. вона залишилася далеко позаду всіх розглянутих країн за рівнем заощаджень. Інфляція у 43,3% в 2015 р. і 24,9% – у 2014 р. стрімко знецінювала доходи домашніх господарств, стимулюючи прагнення матеріалізувати їх в товарах і послугах, збільшуючи поточне споживання і відмовляючись від майбутнього. Як наслідок – у 2015 р. українцям вдалося заощадити лише 0,98% свого наявного доходу, або 12,98 млрд. грн., тоді як у 2010 р. ці цифри знаходилися на рівні 19,09% та 167,87 млрд. грн. відповідно.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Сукупні національні заощадження в умовах ринкової економіки формуються переважно на основі заощаджень саме домашніх господарств, котрі є основними отримувачами доходів від продажу економічних ресурсів, що знаходяться в їхній власності.

Підтверджено, що обсяг заощаджень характеризує рівень добробуту населення, оскільки заощаджувати можуть собі дозволити лише ті домогосподарства, котрі задовольнили свої базові потреби щодо харчування, забезпечення умов проживання, навчання, відпочинку тощо.

Встановлено наявність протилежних тенденцій (та відповідних ним умовних двох періодах) у заощадженнях: із зростанням їх обсягів у період за 2006-2010 роки та їх зменшенням у період за 2011-2015 роки. В умовно перший аналізований період рівень заощаджень України наближався до рівня заощадження Франції, а в умовно другий період — до рівня заощаджень Японії та Фінляндії.

Перспективи подальших досліджень полягають в обґрунтуванні макроекономічних пропорцій доходів і витрат домогосподарств як передумови формування рівня їх добробуту та можливості заощаджувати для вирішення стратегічних сімейних проблем.

Список літератури

1. Експорт та імпорт продукції аграрного сектору України : стан та тенденції [Текст] / [Кваша С. М. та ін.] ; за ред. С. М. Кваши. – К. : ННЦ ІАЕ, 2013. – 80 с.
2. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег [Текст] / Дж. М. Кейнс. – М.: Прогресс, 1978. – 494 с.
3. Кізіма Т.О. Заощадження домогосподарств: світовий досвід і вітчизняні реалії [Текст] / Т.О. Кізіма // Інноваційна економіка. – 2013. – №7(45). – С. 171–176.
4. Маслоу А. Г. Мотивация и личность [Текст] / А. Г. Маслоу. – СПб.: Евразия, 1999. – 478 с.
5. Офіційний сайт Державної служби статистики України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
6. Пигу А. Экономическая теория благосостояния : пер. с англ. [Текст] / А. Пигу. В 2-х т. – М. : Прогресс, 1985. – Т. 1. – 512 с., Т. 2. – 454 с.
7. Ходжаян А. О. Особисте споживання і заощадження в системі макроекономічної рівноваги [Текст] / А. О. Ходжаян // Економіка і прогнозування. – 2001. – №2. – С.89–95.
8. Ціщик Р.В. Аналіз заощаджень сектору домашніх господарств з метою створення ефективного механізму їх трансформації в інвестиційні ресурси [Текст] / Р.В. Ціщик, Н.В. Котис // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2015. – Випуск 11. Частина 4. – С. 34–38.
9. Rostow W. W. The Stages of Economic Growth: A Non-Communist Manifesto [Текст] / W.W. Rostow, 3-rd ed. – Cambridge University Press, 1990. – 272 p.
10. The World Bank [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.worldbank.org>.

References

1. Kvasha, S.M. (Eds.). (2013). *Eksport ta import produksiyi ahrarnoho sektoru Ukrayiny [Export and import of agricultural sector production of Ukraine: status and trends]*. Kyiv : NSC IAE. [in Ukrainian].
2. Kejnys, Dzh. M. (1978). *Obshhaya teoriya zanjatosti, procenta i deneg [General theory of employment, interest and money]*. Moscow: Russia: Progress [in Russian].
3. Kizyma, T.O. (2013). *Zaoschadzhenia domohospodarstv: svitovyy dosvid i vitchyzniani realii [Household savings: world experience and domestic realities]*. *Innovatsijna ekonomika – Innovative economy*, 7 (45), 171-176 [in Ukrainian].
4. Maslou, A.G. (1999). *Motivacija i lichnost' [Motivation and personality]*. Sankt-Peterburh: Evrazija [in Russian].
5. Ofitsijnyj sajт Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Official site of the State Statistics Service of Ukraine]. *ukrstat.gov.ua*. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
6. Pigu, A. (1985). *Jekonomicheskaja teorija blagosostojanija [Economic welfare theory]*. Moscow: Progress [in Russian].
7. Khodzhaian, A.O. (2001). *Osobyte spozhyvannia i zaoschadzhenia v systemi makroekonomichnoi rivnovahy [Private consumption and savings in system of macroeconomic equilibrium]*. *Ekonomika i prohnozuvannia - Economics and forecasting*, 2, 89-95 [in Ukrainian].
8. Tsischyk, R.V. & Kotys, N.V. (2015). *Analiz zaoschadzhen' sektoru domashnikh hospodarstv z metoiu stvorennia efektyvnoho mekhanizmu ikh transformatsii v investytsijni resursy [Analysis of savings in the household sector in order to create an effective mechanism for their transformation into investment resources]*. *Naukovyj visnyk Khersons'koho derzhavnoho universytetu – Scientific Herald of Kherson State University, Issue 11. Part 4*, 34-38 [in Ukrainian].
9. Rostow, W.W. (1990). *The Stages of Economic Growth: A Non-Communist Manifesto*, (3d ed.) Cambridge University Press [in English].
10. The World Bank. (n.d.). *worldbank.org*. Retrieved from <http://www.worldbank.org> [in English].

Anatoliy Ivanko, Associate Professor, PhD in Economics (Candidate of Economic Sciences)
Halyna Makedon

Separated subdivision of National University of Bioresources and Nature Management of Ukraine "Nezhinskii Agrotechnical Institute", Nizhyn, Chernihiv region, Ukraine

Comparative Analysis of State and Tendencies of Households Saving of Ukraine

The purpose of the article is analyzing of the state and identifying the trends in household savings of Ukraine compared with other countries.

It was confirmed that savings reflects the level of welfare, since savings can afford only those households that satisfy their basic needs for food, providing accommodation, training, recreation and more. The results of the comparative analysis of state and trends in household saving of Ukraine and other countries have been presented. The analysis was made for indicators: gross savings rate; share of households in gross savings in the economy; absolute growth of savings; growth rate of savings; volumes and average rate of savings; net savings in the amount of available household income.

The existence of opposite tendencies (and their corresponding conditional two periods) has been established in savings: with the growth of their volumes in the period of 2006-2010 and their decrease in the period of 2011-2015. In the conditionally of the first analyzed period, the level of savings in Ukraine was closer to the level of savings in France, and in the conventional second period - to the level of savings in Japan and Finland. The savings of households in Ukraine over the past two years were at 0.98% of the available income due to the low level of their well-being.

households, state of household savings, trends in household savings, comparative analysis, proportion of economic development, cycles of public reproduction

Одержано (Received) 12.05.2017

Прорецензовано (Reviewed) 25.05.2017

Прийнято до друку (Approved) 29.05.2017